

A magyar történelem a honfoglalástól a rendiség korszakáig

Szabó Zsófia

II. éves jogáshallgató

zsofiaszabo2024@gmail.com

Vizsgatematika

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakövetelmények2024/tortenelem_2024_e.pdf

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emelt szint
2.1 Az iszlám világ	Mohamed tanításai és a Korán; az arab hódítás és feltartóztatása Európában	
2.2 Gazdaság, társadalom, állam	Az uradalom, a földbirtokosok és jobbágyok kötelességei és jogai	Az uralkodói hatalom és korlátai (hűbériség, rendiség, rendi monarchia)
	A középkori város és lakói, a város kiváltságai, a céhek, a helyi és távolsági kereskedelem	
2.3 Egyház és kultúra Európában és Magyarországon	Az egyházi hierarchia, az egyházi intézményrendszer, a szerzetesség Európában és az Árpád-kori Magyarországon	Egyházi és lovagi kultúra, a középkori egyetemek Európában és Magyarországon
	Román, gótikus és reneszánsz építészet – európai és magyar példák	Az egyházszakadás, a nyugati és a keleti kereszténység fő jellemzői

2.4 Magyar őstörténet és honfoglalás	A honfoglalás okai és menete, a kalandozások/támadó hadjáratok	Az eredet kérdései (nyelvészet, régészet, néprajz, genetika), a magyar törzsszövetség az Etelközben
2.5 A keresztény államalapítás és az Árpád-kor	Géza és I. (Szent) István államszervező tevékenysége, a földbirtokrendszer és a vármegyeszervezet	A magyar állam megszilárdulása: I. (Szent) László és Könyves Kálmán törvényei
	IV. Béla uralkodása: tatárjárás és újjáépítés	A kül- és belpolitika új irányai: III. Béla uralkodása
	Az Aranybulla legfontosabb elemei	
2.6 A vegyesházi királyok kora	A királyi hatalom újbóli megszilárdítása Anjou I. Károly idején, a visegrádi királytalálkozó	Nagy Lajos külpolitikája és az 1351-es törvények
	Luxemburgi Zsigmond, Hunyadi János és Hunyadi Mátyás törökellenes harcai	
	Hunyadi Mátyás: a központosított királyi hatalom, jövedelmek és kiadások, birodalomépítő tervek	

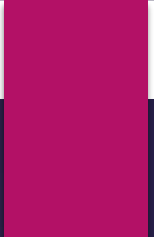
A kerettantervben szereplőkön felül számon kérhető lexika emelt szinten:

Fogalmak: dzsihád, despotizmus, hűbérúr, vazallus, Magna Charta Libertatum, szerviens, ellenállási záradék, ősiség, királyi és nemesi vármegye, úriszék, familiaritás, kolduló rend, skolasztika, legenda, pátriárka, Magyar Nagyfejedelemség, primogenitúra, bán, káptalan, honorbirtok

Személyek: II. Mehmed, III. Ince, Vitéz János, Michelangelo, Mediciek, II. Szilveszter pápa, Anonymus, Szilágyi Mihály, Kapisztrán János

Kronológia: 955 az augsburgi csata, 972–997 Géza fejedelemsége, 1077–1095 Szent László uralkodása, 1172–1196 III. Béla uralkodása, 1235–1270 IV. Béla uralkodása, 1308–1342 I. (Anjou) Károly, 1342–1382 I. (Nagy) Lajos uralkodása, 1370 lengyel–magyar perszonálunió, 1389 rigómezei csata, 1479 kenyérmezei csata, 1485 Mátyás elfoglalja Bécset

Topográfia: Arab Birodalom, Konstantinápoly/Isztambul, Sopron, Kassa, Szászföld, Nagyszeben, Kalocsa, Bologna, Oxford, Pécs, Óbuda, Magna Hungaria, Halics/Galícia, Nápoly, Krakkó, Moldva, Havasalföld, Bosznia

1.

A magyarság Őstörténete és a honfoglalás kora

Források és az eredetelmélet

- ▶ Az őstörténet első szakaszairól kevés az írásos emlék, így segédtudományokra támaszkodunk.
 - ▶ **Nyelvészet:** Nyelvcsaládokba osztja a népeket, de a nomád népeknél gyakori nyelvcsere miatt nehéz a történeti felhasználása.
 - ▶ **Régészet:** Egy kultúrához több nép is tartozhat, a sztyeppei fegyverzet és díszítés hasonló.
 - ▶ **Antropológia:** A fajkeveredés okoz problémát.
 - ▶ **Néprajz:** A nomád népeknél szintén nagy a hasonlóság.

Eredetelméletek:

- 1. Finnugor (tudományosan uralkodó),
- 2. Török származás,
- 3. Türk eredet,
- 4. Kurultáj elmélet .

Kr.e. 4000: Uráli népcsoportok az Urál és az Ob vidékén (halászó-vadászó életmód).

Kr.e. 3000-2000: Nyugatra vándorlás, finnugor csoport felbomlása.

Ugor őshaza: Délre vándorlás (Irtis, Tobol, Ob vidéke), földművelés megjelenése.

Kr.e. 1000-500: Ugor közösség felbomlása, áttérés a nomád állattartásra – a magyarság önálló fejlődésének kezdete.

Őshazától Etelközig

- ▶ **Magna Hungaria (Dél-Urál):** Kapcsolat iráni törzsekkel (ruházat, fegyverzet átalakulása).
- ▶ **Fehér folt (Kr.e. 500 – Kr.u. 500):** Nincs emlék, de kialakul a sátorozó életmód és a szkíta harcmodor.
- ▶ **Levédia (kb. 750-től):**
 - ▶ Nevét Levédi törzsfőről kapta.
 - ▶ Szoros kazár kapcsolat, kettős fejedelemség átvétele:
 - ▶ **Kündü:** Szakrális, névleges uralkodó.
 - ▶ **Gyula:** Tényleges vezető, hadvezér.
 - ▶ Kabarok csatlakozása előhadjént.
- ▶ **Etelköz (850 körül):** Jelentése „folyóköz”. Itt jött létre a törzsszövetség (vérszerződés), Álmos fejedelemmé választása.

Honfoglalás okai

Miért hagytuk el Etelközt és miért a Kárpát-medence?

▶ **Etelköz elhagyása:**

- ▶ Nehezen védhető terület.
- ▶ Besenyő támadás (az arabok támadása miatt indult el a népvándorlási hullám).

▶ **Kárpát-medence választása:**

- ▶ Ismert terület volt a nyugati kalandozások (862) miatt.
 - ▶ Kedvező hatalmi viszonyok (frank és bolgár peremvidék).
 - ▶ Könnyen védhető földrajzi adottságok.
 - ▶ Ritkán lakott terület, kisebb asszimilációs veszély.
- ▶ *László Gyula elmélete:* „Kettős honfoglalás” (a 680-as avar hullám már magyar volt).

A Honfoglalás eseményei (894-907)

Két szakaszban történt a bejövétel

I. Szakasz (894-895):

- Szövetség a morva Szvatoplukkal (fehér ló monda alapja).
- Árpád fia az Al-Dunánál Bizáncot segíti a bolgárok ellen.
- A bolgárok bosszúból a besenyőket uszították az Etelközben maradt magyarokra, akik a Kárpátokon át menekültek be (Álmos feláldozása Erdélyben) .

II. Szakasz (896-907):

- Dunától keletre lévő területek elfoglalása.
- Pannónia elfoglalása (900) Arnulf halála után.
- **Pozsonyi csata (907):** Döntő győzelem a bajorok felett, a Kárpát-medencei uralom biztosítása.

Társadalmi tagozódás:

Előkelők:

- **Fejedelem:** Seniorátus elve (legidősebb nemzőképes férfi), 904-ig szakrális.
- **Gyula & Horka:** Bírói és méltóságviselő tisztségek.
- **Törzsfők („Úr”):** Saját „országuk” volt.
- **Nemzetségfők („Bő”)**

Közrendűek: Termény- és munkaszolgálatlalt tartoztak.

Szolgáló népek: Meghatározott szolgáltatást végeztek

Kalandozások

▶ **Kalandozások:**

- ▶ Cél: Zsákmányszerzés és adóztatás (a zsákmány a fejedelmet illette).
- ▶ Irányok: Nyugat (Frank, Itália) és Dél (Bizánc).
- ▶ Harcmódor: Színlelt megfutamodás, cselvetés.

▶ **A kalandozások vége:**

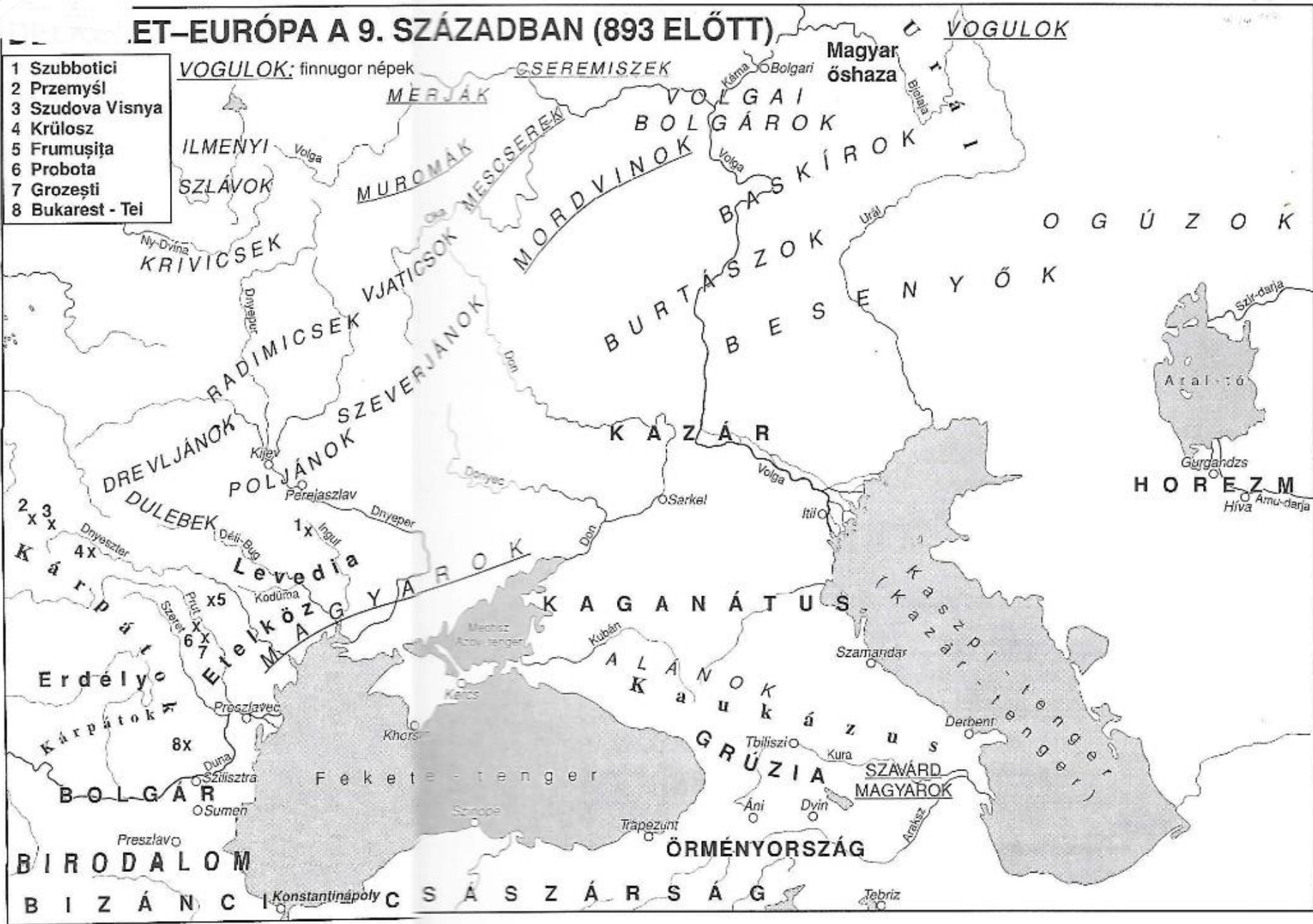
▶ **Főbb események:**

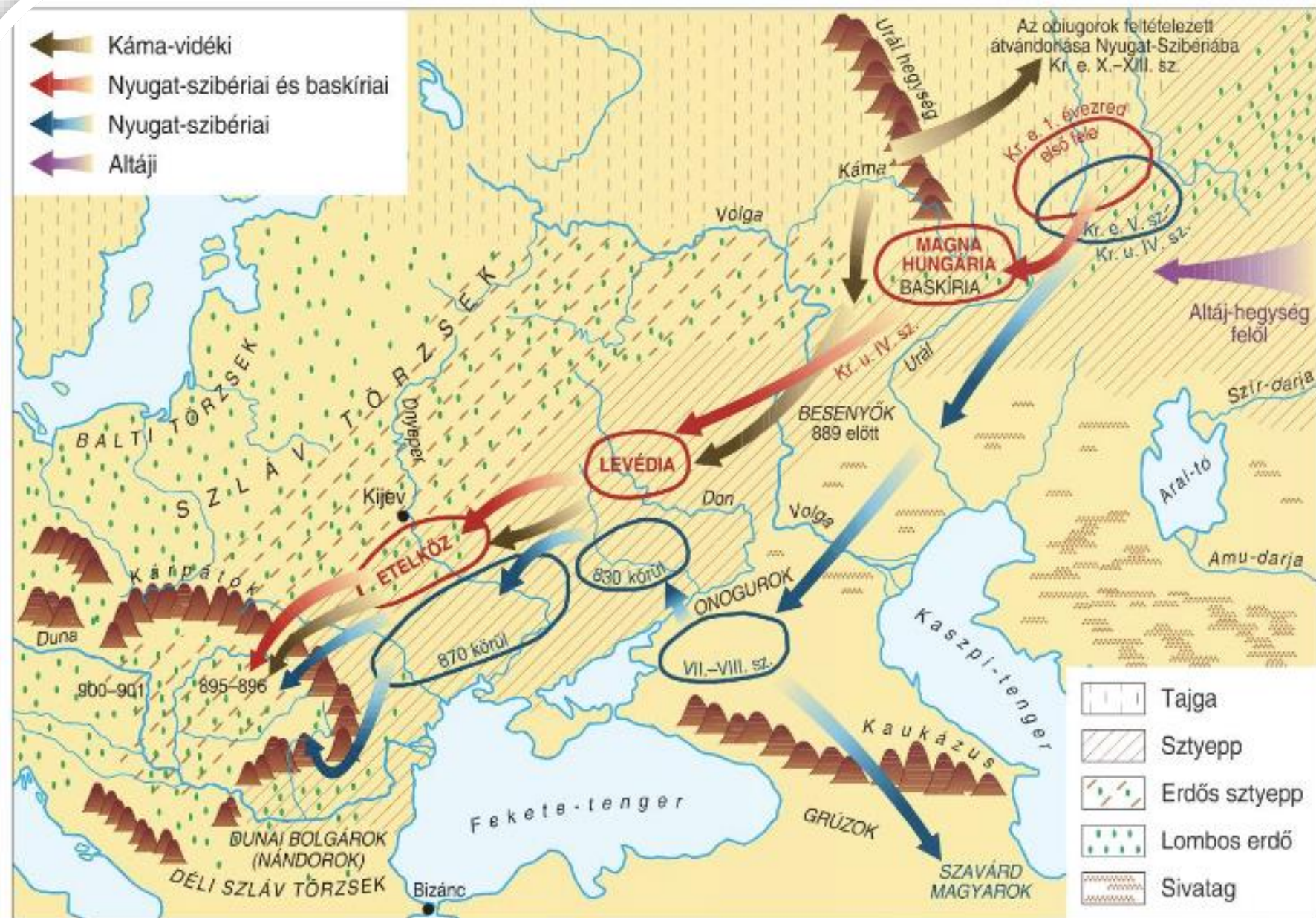
- ▶ Kurszán meggyilkolása (bajor csel) – Árpád hatalma megerősödött.
- ▶ **933 Merseburg:** Vereség, német adófizetés vége.
- ▶ **955 Augsburg:** Utolsó nyugati kalandozás, súlyos vereség (Lehel és Bulcsú).
- ▶ 970: Déli kalandozások vége.

ET-EURÓPA A 9. SZÁZADBAN (893 ELŐTT)

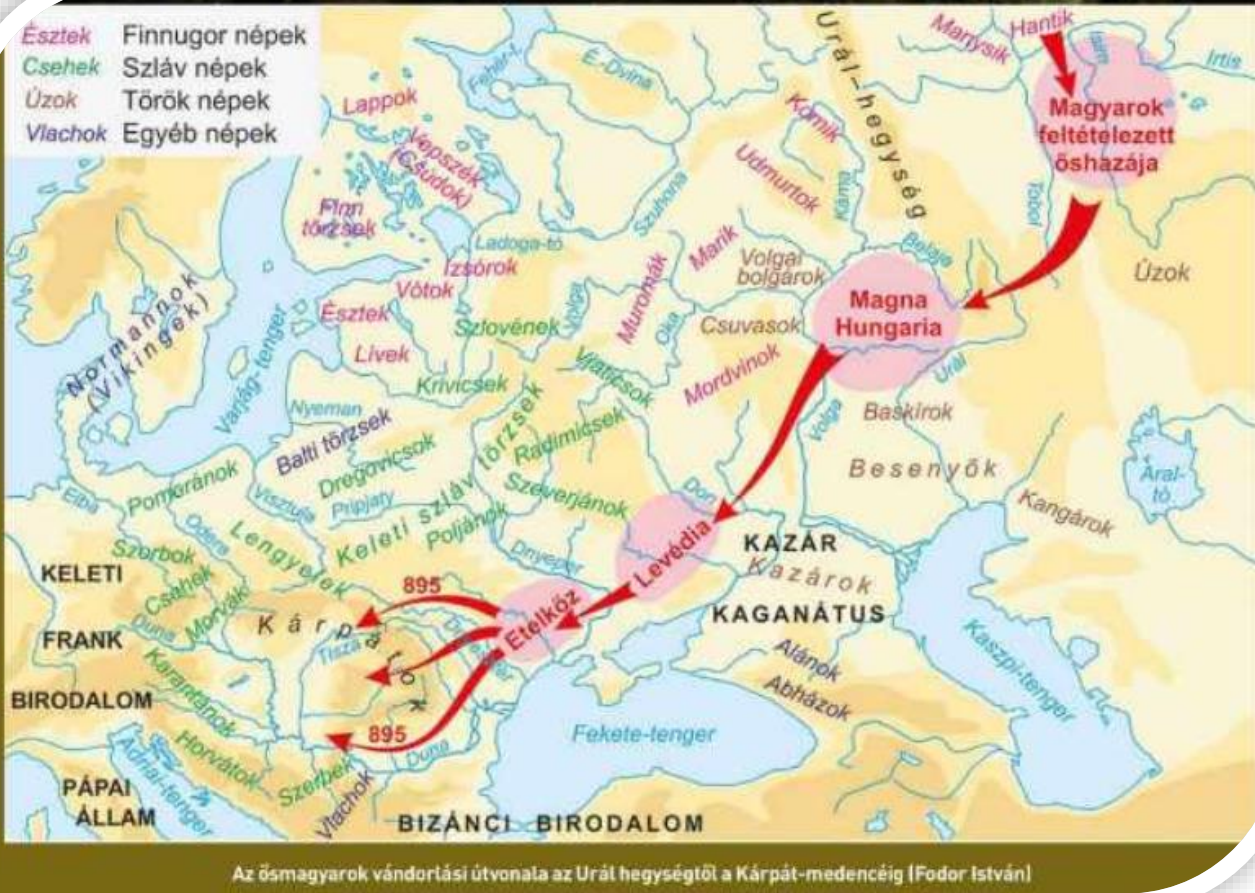
- 1 Szubbotici
- 2 Przemyśl
- 3 Szudova Visnya
- 4 Krülosz
- 5 Frumușița
- 6 Proboța
- 7 Grozești
- 8 Bukarest - Tei

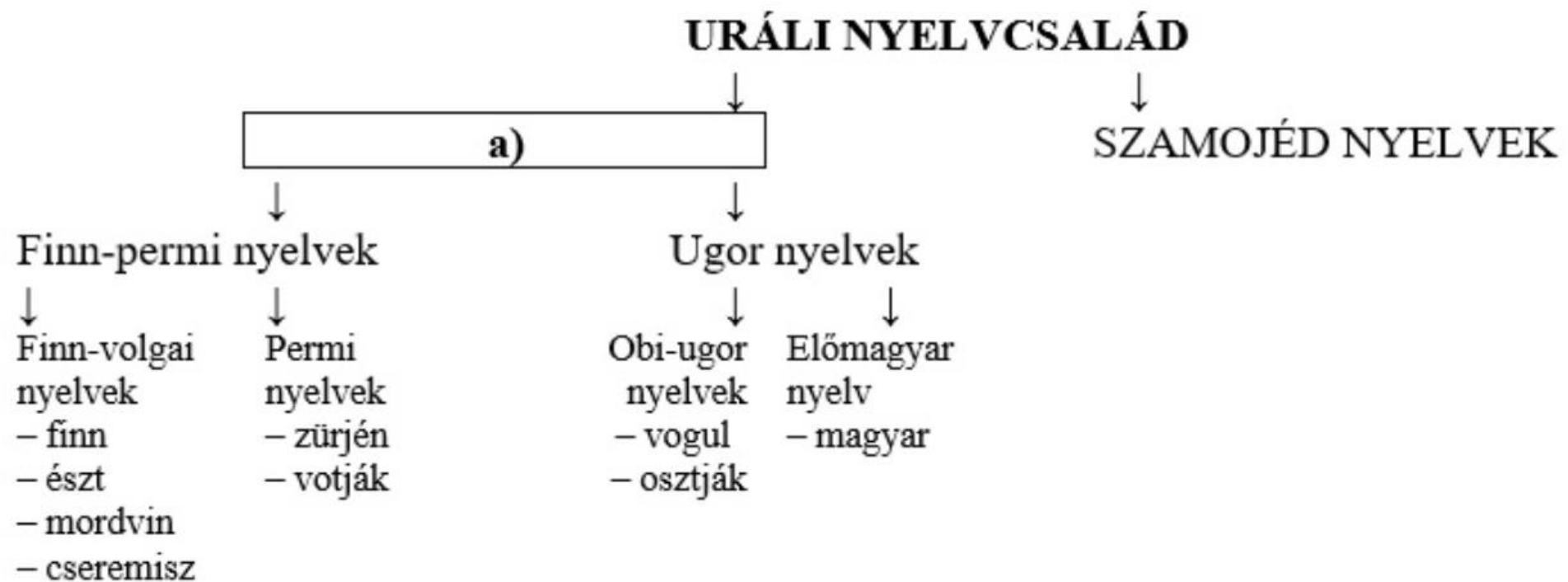
VOGULOK: finnugor népek

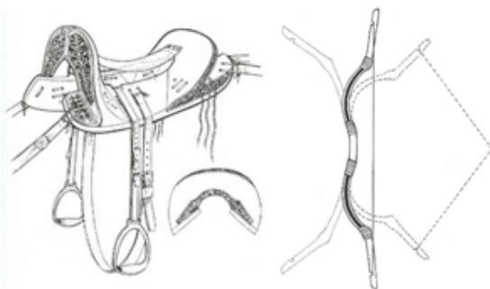

Feltételezett magyar őshazák

Az uráli nyelvek rokonsági ábrája

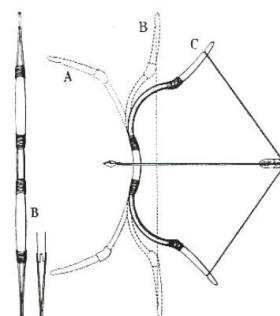
Magyar harcosok és felszerelésük (rekonstrukció)

Jurta

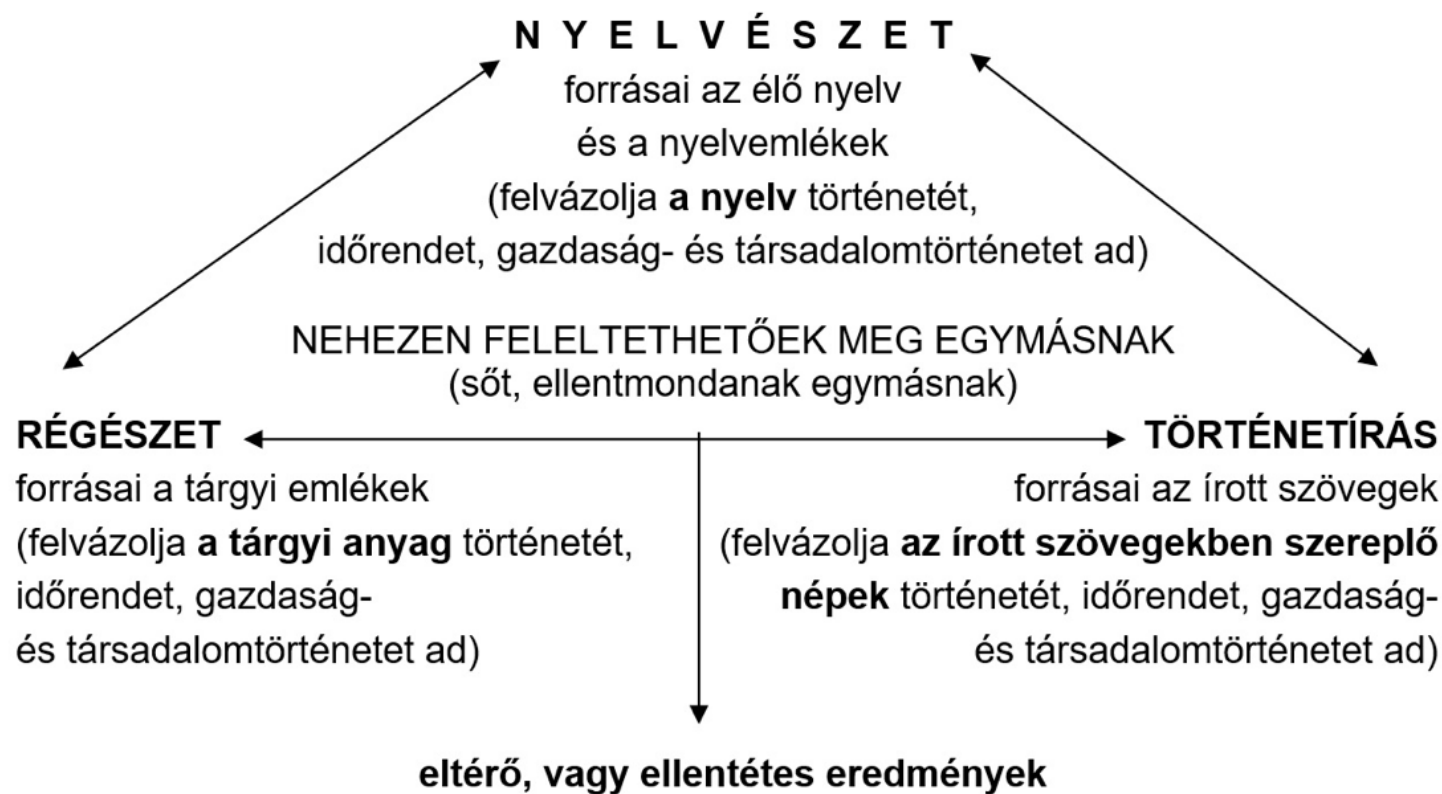

Tarsolylemez

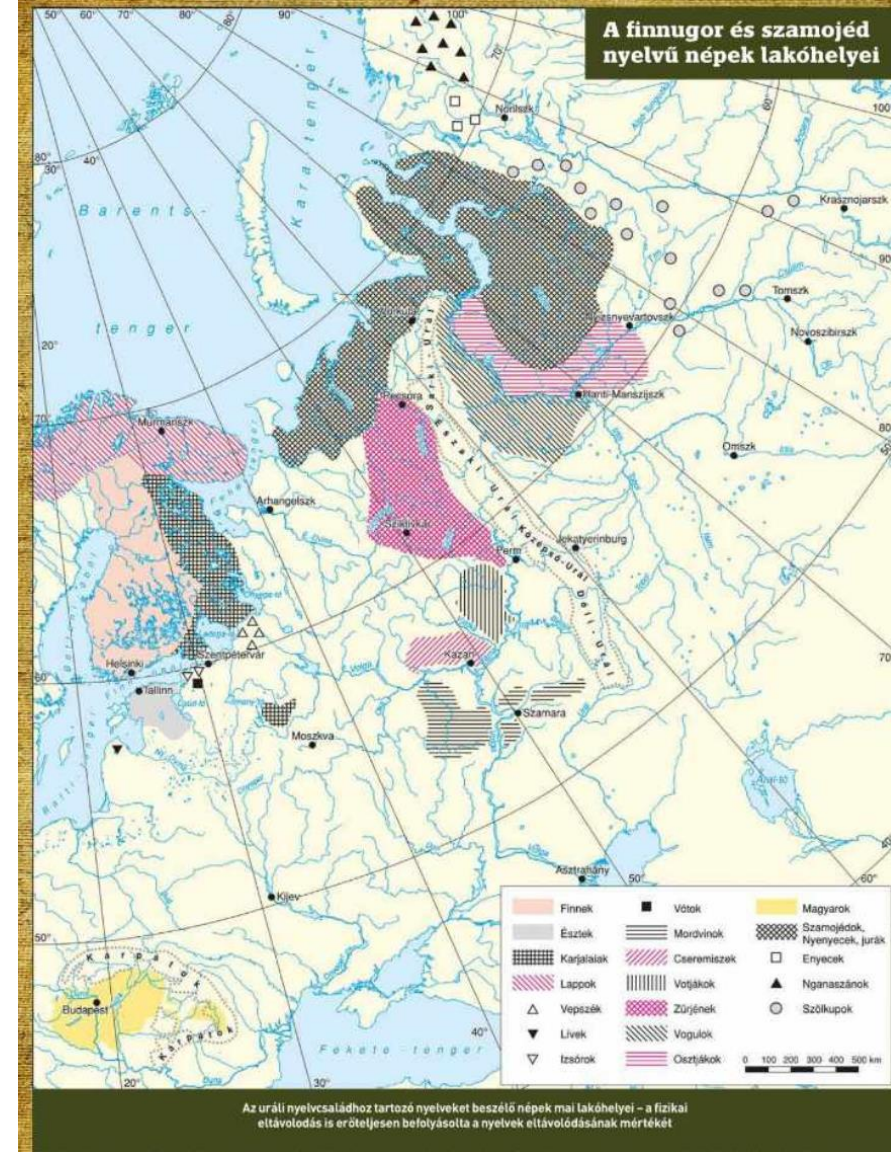

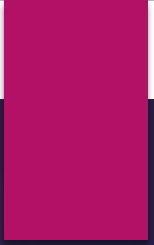
Visszacsapó íj

(Gergely András, történész)

A különböző tudományágak és az őstörténet-kutatás kapcsolata

2.

Az Árpád-ház időszaka

[997 – 1301]

Géza fejedelem (972-997)

A fejedelmi hatalom megerősítése

Döntés: Nomád életmód vagy keresztény Európa? – Megkeresztelkedés (de pogány áldozatok is).

Külpolitika:

- 973 Quedlinburg: Hittérítők kérése (Szent Márton kultusz).
- Békepolitika és dinasztikus házasságok.

Belpolitika:

- Törzsfők hatalmának megtörése.
- Székhely áthelyezése Esztergomba.
- Öröklés: Primogenitúra (elsőszülöttség) bevezetése a seniorátus helyett.

Szent István *(997-1038)*

Leszámolás az ellenfelekkel:

- Koppány legyőzése (seniorátus híve) 997-ben.
- Erdélyi Gyula és Ajtony földjeinek elvétele (1003, 1008).

Koronázás: 1000 karácsonyan vagy 1001. jan. 1-jén, pápai koronával (teokratikus állameszme).

- A királyi hatalom isteni eredetű, ezért az uralkodó a világi uralom mellett egyházi hatalommal is rendelkezik.

Országegyesítés: Gyula (1003) és Ajtony (1008) földjeinek elvétele → Az ország 2/3-a királyi birtok.

Patrimoniális állam: A királyi hatalom alapja a földbirtok (az ország földjeinek 2/3-a királyi kézben).

Szent István állama

Államszervezet:

- Királyi vármegyék és várispánságok létrehozása .
- Vezető: Megyésispán (bíráskodás, hadvezetés, jövedelmek 1/3-a az övé).

Egyházszervezet:

- Földadományok és tized (decima) bevezetése.
- Minden 10 falu építsen templomot.
- Püspökségek és két érsekség (Esztergom, Kalocsa) – független magyar egyházszervezet.

Trónviszályok a 11. században

- ▶ **Válság:** Imre herceg halála (1031) után trónharcok, Orseolo Péter vs. Vazul.
- ▶ **Pogánylázadások:** 1046-ban Vata-féle lázadás (Gellért püspök halála), a régi rend hívei.
 - ▶ Leszámolás a lázadókkal, német támadások visszaverése .
- ▶ **I. András (1046-1060):**
 - ▶ Leszámolás a pogánylázadással, német támadások visszaverése.
 - ▶ **Dukátus rendszer:** Az ország harmadának átengedése a hercegnek (Béla), célja a trónviszály elkerülése, de ez újabb harcokhoz vezetett .

Szent László (1077-1095)

- ▶ **Konszolidáció:** Salamonnal való békekötés, majd leszámolás.
- ▶ **Szentté avatások (1083):** István, Imre, Gellért – a keresztény magyar állam megerősítése.
- ▶ **Törvénykezés:**
 - ▶ Szigorú magántulajdon-védelem (drákói szigor).
 - ▶ Egyházi rendelkezések, pogány szokások tiltása.
- ▶ **Külpolitika:** Horvátország meghódítása (1091) és a Zágrábi Püspökség alapítása.

Könyves Kálmán *(1095-1116)*

Hódítások:

- Jó viszony a pápasággal, házasság
- Horvát királyá koronázása (1102).
- Dalmácia megszerzése (1105).

Belpolitika:

- Álmos herceg lázadásainak letörése (megvakíttatás), dukátus megszüntetése.

Törvények:

- Enyhítés László törvényein, háramlási jog bevezetése.
 - **a fiúágon kihaló nemzetségek birtokai visszaszálltak a királyra** (a koronára)
- „Boszorkányok pedig nincsenek”.

III. Béla (1172-1196)

- ▶ **Háttér:** Bizánci neveltetés, de Rómához hű politika.
- ▶ **Gazdaság és az állam:**
 - ▶ Regálék (királyi felségjogú jövedelmek) előtérbe kerülése.
 - ▶ **Írásbeliség:** Királyi kancellária felállítása, minden ügy írásba foglalása.
- ▶ **Külpolitika:**
 - ▶ Aktív balkáni politika: Dalmácia, Szerémség visszaszerzése.
 - ▶ Dinasztikus házasság a francia király lányával (Margit).

II. András (1205 – 1235)

- ▶ **Politikája:** Mértéktelen birtokadományozás (új berendezkedések politikája), egész vármegyék eladományozása.
- ▶ **Következmények:**
 - ▶ Királyi bevételek csökkenése → Pénzrontás, rendkívüli adók, bérbeadások (zsidóknak, izmaelitáknak).
 - ▶ Gertrudis királyné meggyilkolása (1213) – idegen befolyás elleni lázadás.
 - ▶ Társadalmi elégedetlenség: bárók, szerviensek és várjobbágyok lázadása .

Aranybulla – 1222

Kiadás oka: A társadalmi elégedetlenség és az ellenzék megerősödése.

Főbb rendelkezések:

Nemesek
adómentessége
(vérrel adózás).

Szerviensek feletti
bíráskodás csak a
király joga.

Idegenek
tisztségviselésének
korlátozása.

Tilos a méltóságok
halmozása.

Ellenállási záradék: Jog a fegyveres ellenállásra hűtlenség vétke nélkül, ha a király megszegi az ígéretét.

II. András kései uralma

▶ **Andreanum (1224):**

- ▶ II. András 1224-ben kiadott kiváltságlevele volt. Ebben a király kiváltságokat adományozott a dél-erdélyi szászoknak, és ezzel a telepéseket egy egységes területté fogta össze.

▶ **Egyházi viszony:**

▶ **Beregi egyezmény (1233):**

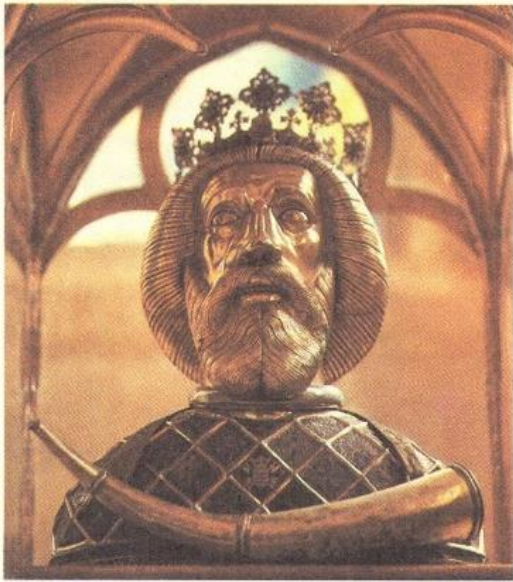
- ▶ II. András és a pápai legátus között létrejött megállapodás, amelyben a király orvosolta az egyházat ért sérelmeket és kárpótlást vállalt az egyházi javak korábbi megcsorbításáért.

- ▶ Aranybulla 1231-es megújítása (egyházi érdekek, ellenállás joga az érseké).

▶ **Államszerveti fejlődés:**

▶ **Kehidai oklevél (1232):**

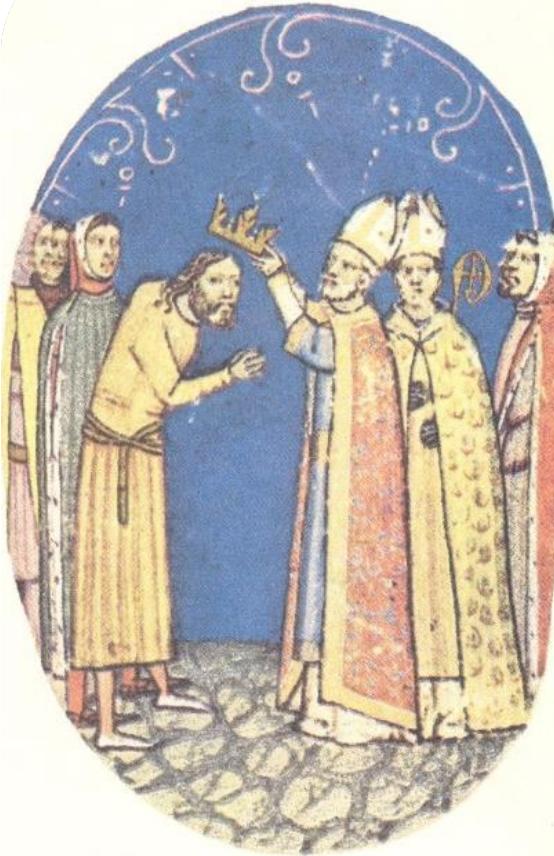
- ▶ II. András engedélye a Zala megyei szerviensek számára, hogy saját ügyeikben az általuk választott bírák ítéelkezhessenek, ami a nemesi vármegyei rendszer kialakulásának előfutára volt.

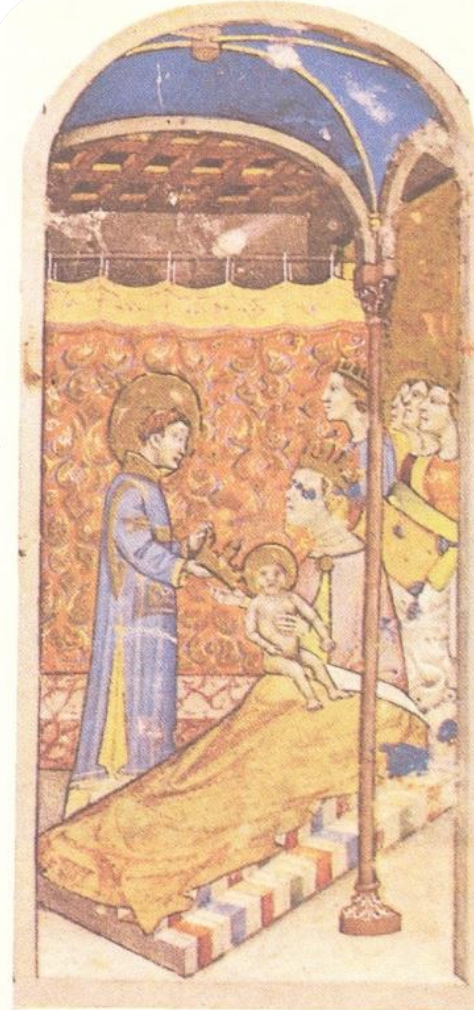
Szent László-herma, XIV. század
(Győri székesegyház)

István ezüstdénárja (az érmén az akkor koronázási jelvénynek számító királyi
lándzsa látható)

Kálmán király megkoronázása
(Képes Krónika)

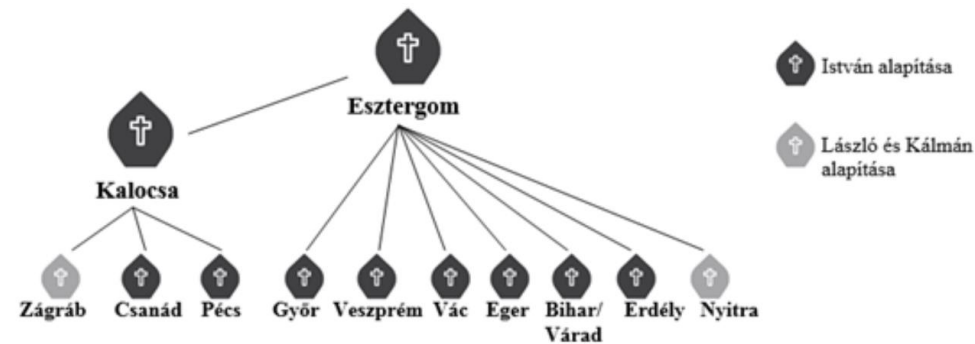
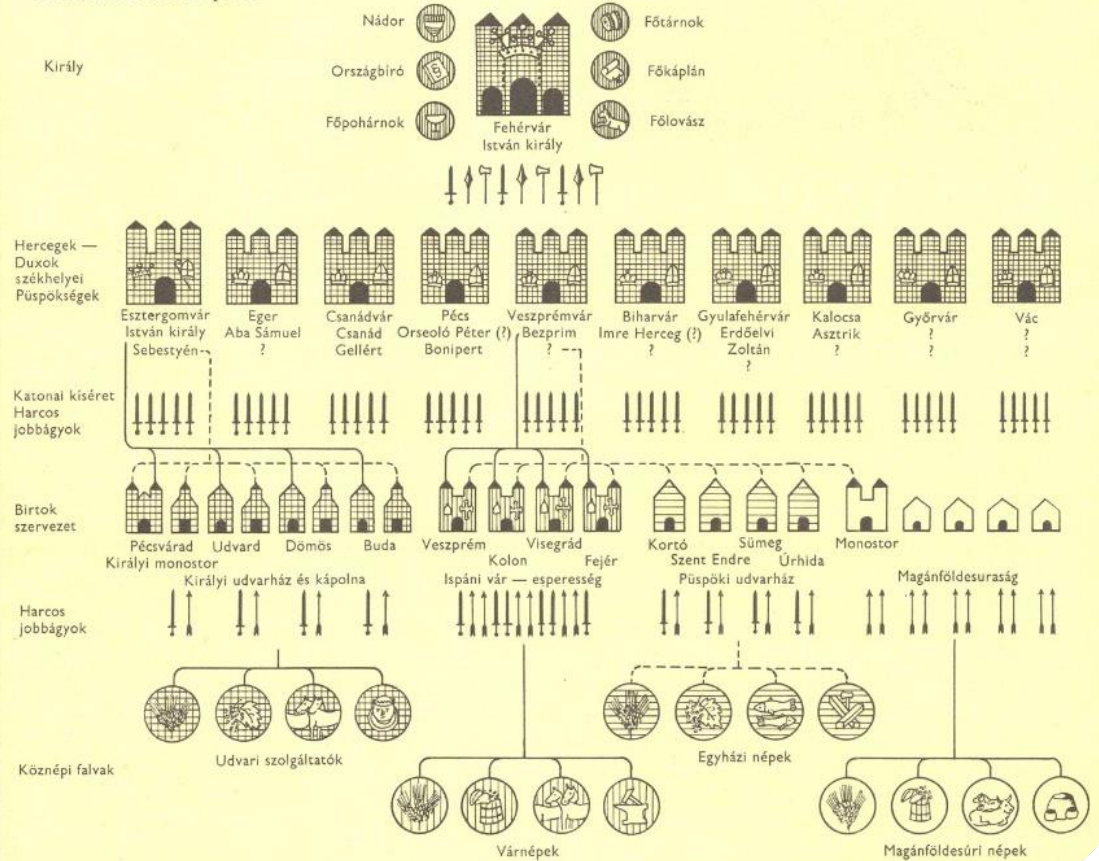

István születése (Képes Krónika)

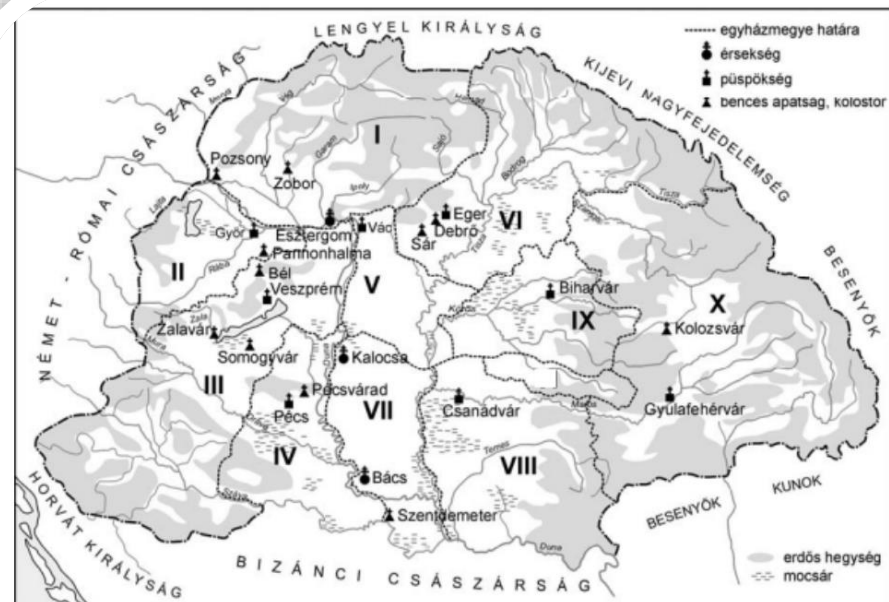
Géza ábrázolása a Képes Krónikában

Az államszervezet felépítése

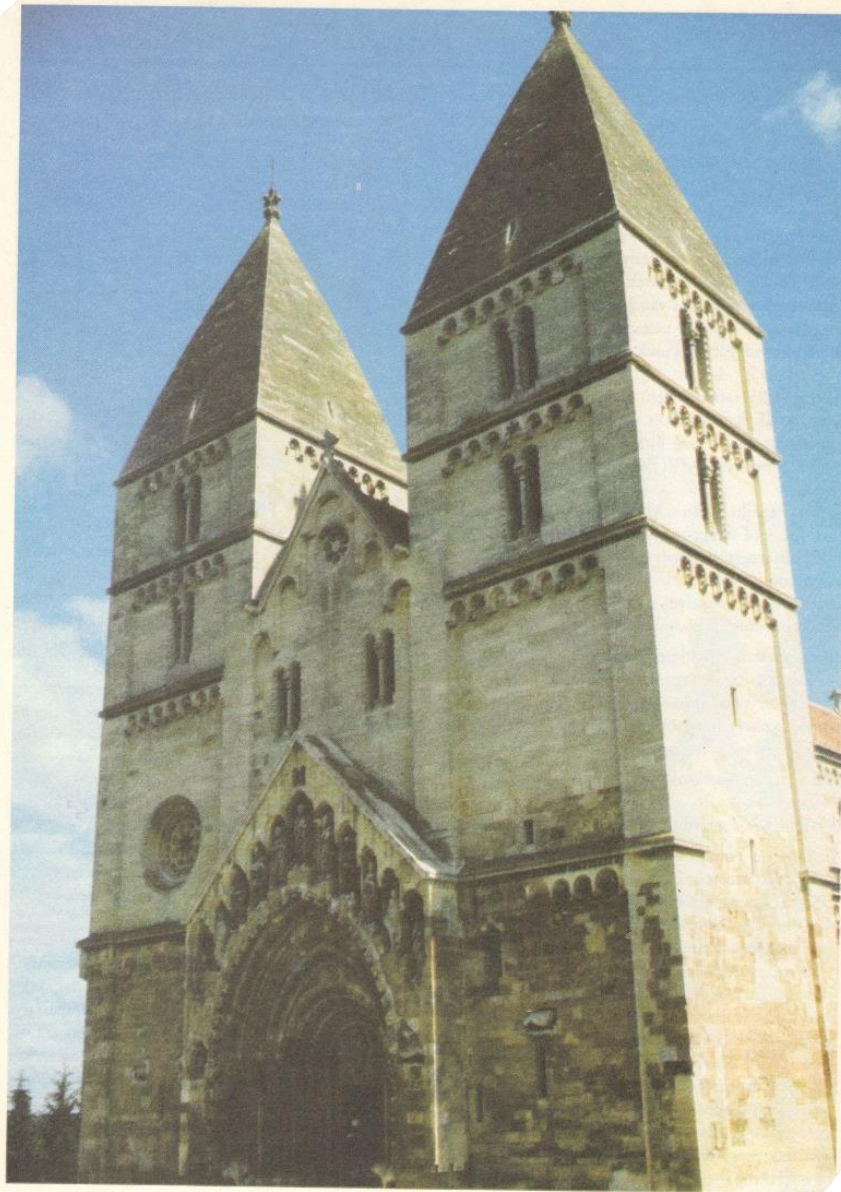
A magyar egyházzervezet a 11. században

A Magyar Királyság egyházzervezete a XI. században

Árpád alakja a honfoglalást ábrázoló miniatúrán
(*Képes Krónika*)

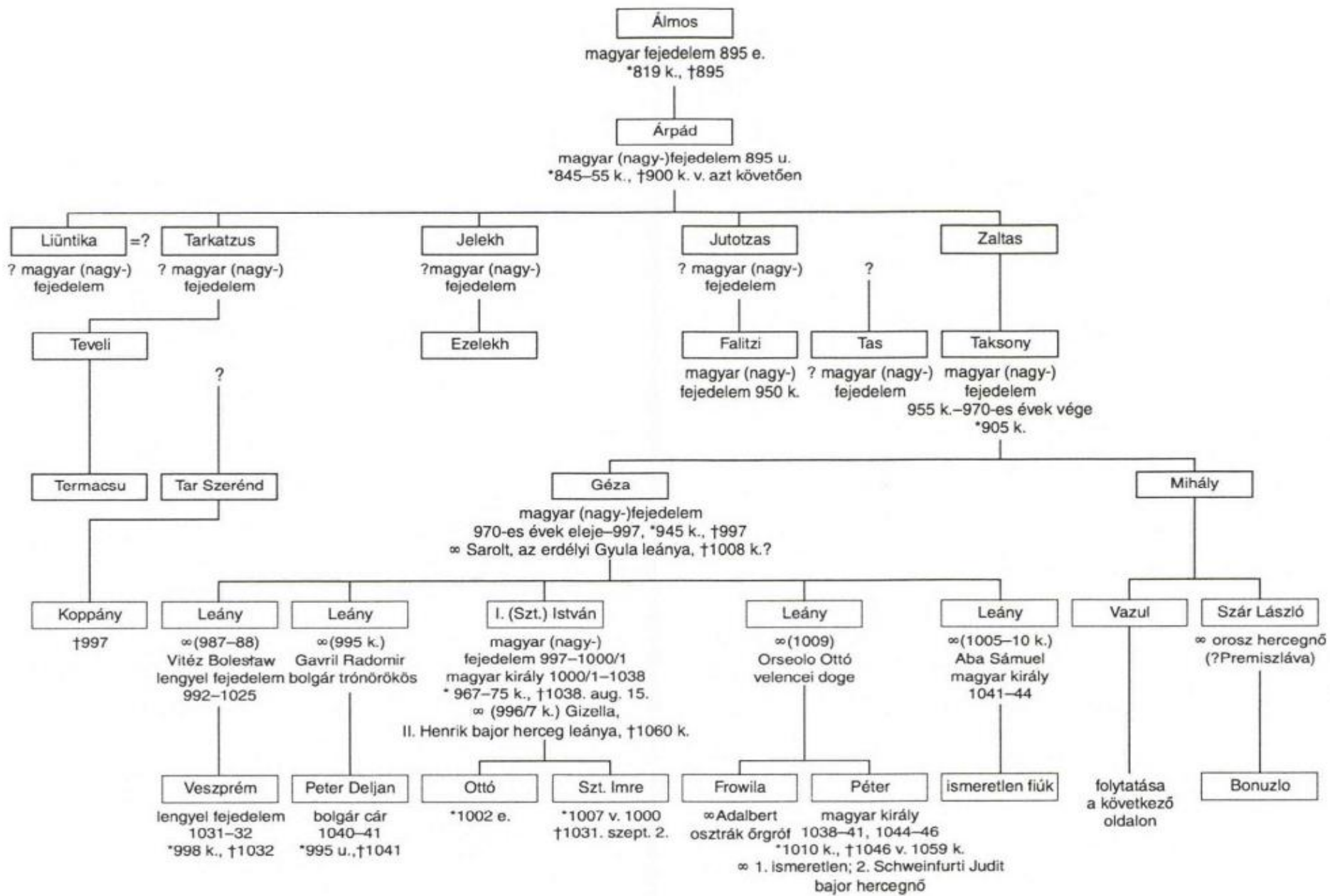

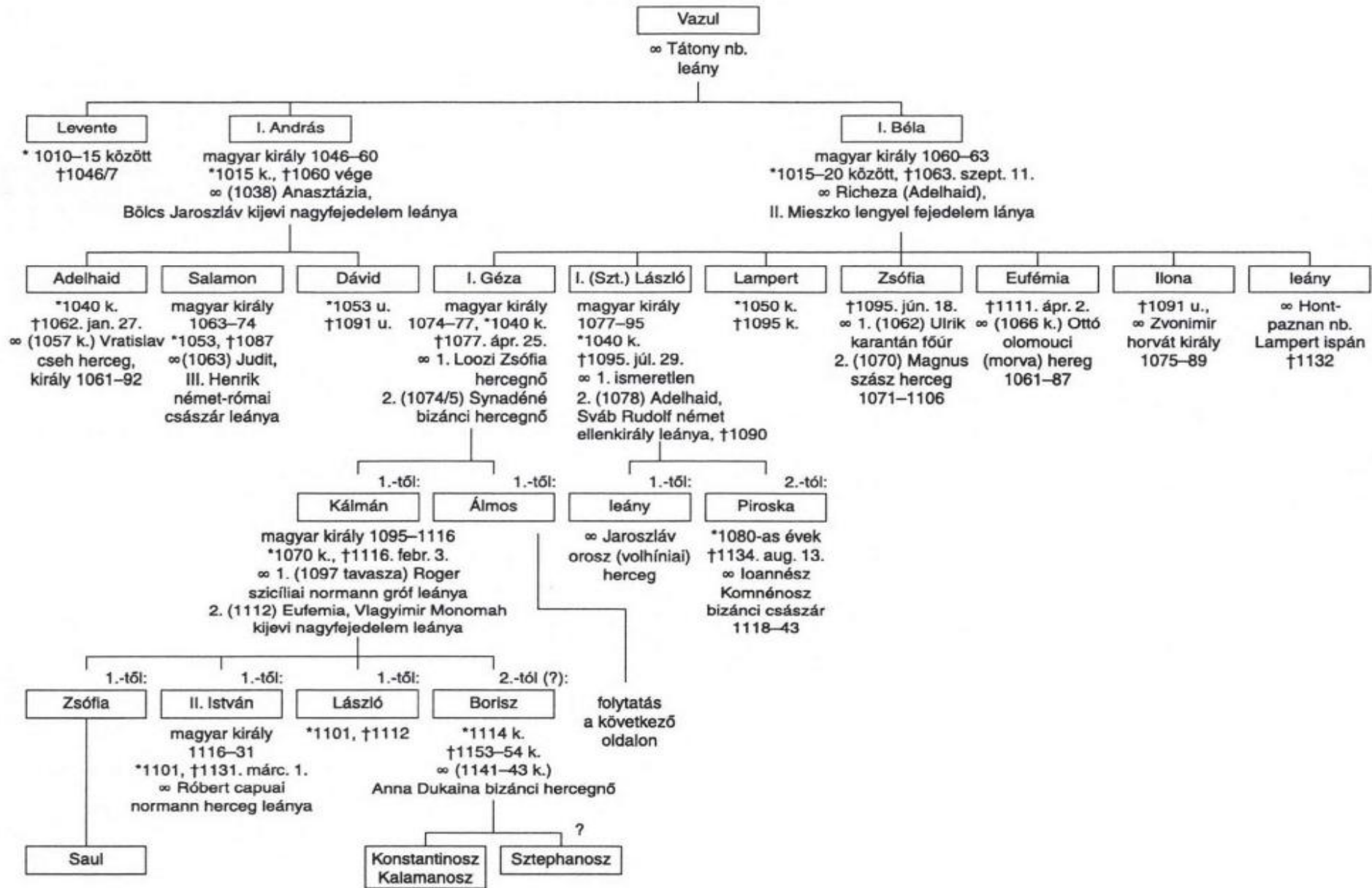
A jáki bencés apátsági Szent György-templom, XIII. század

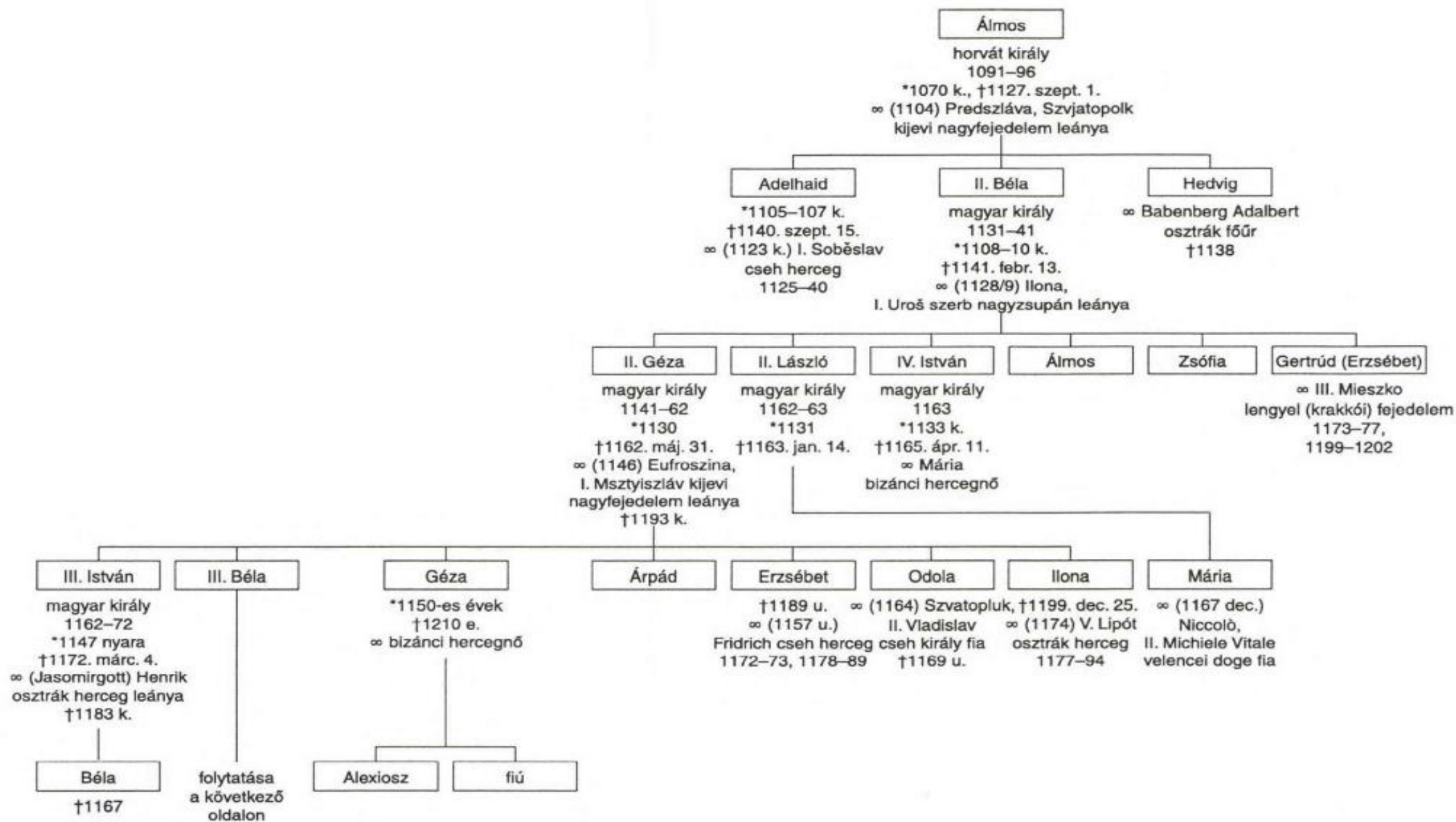

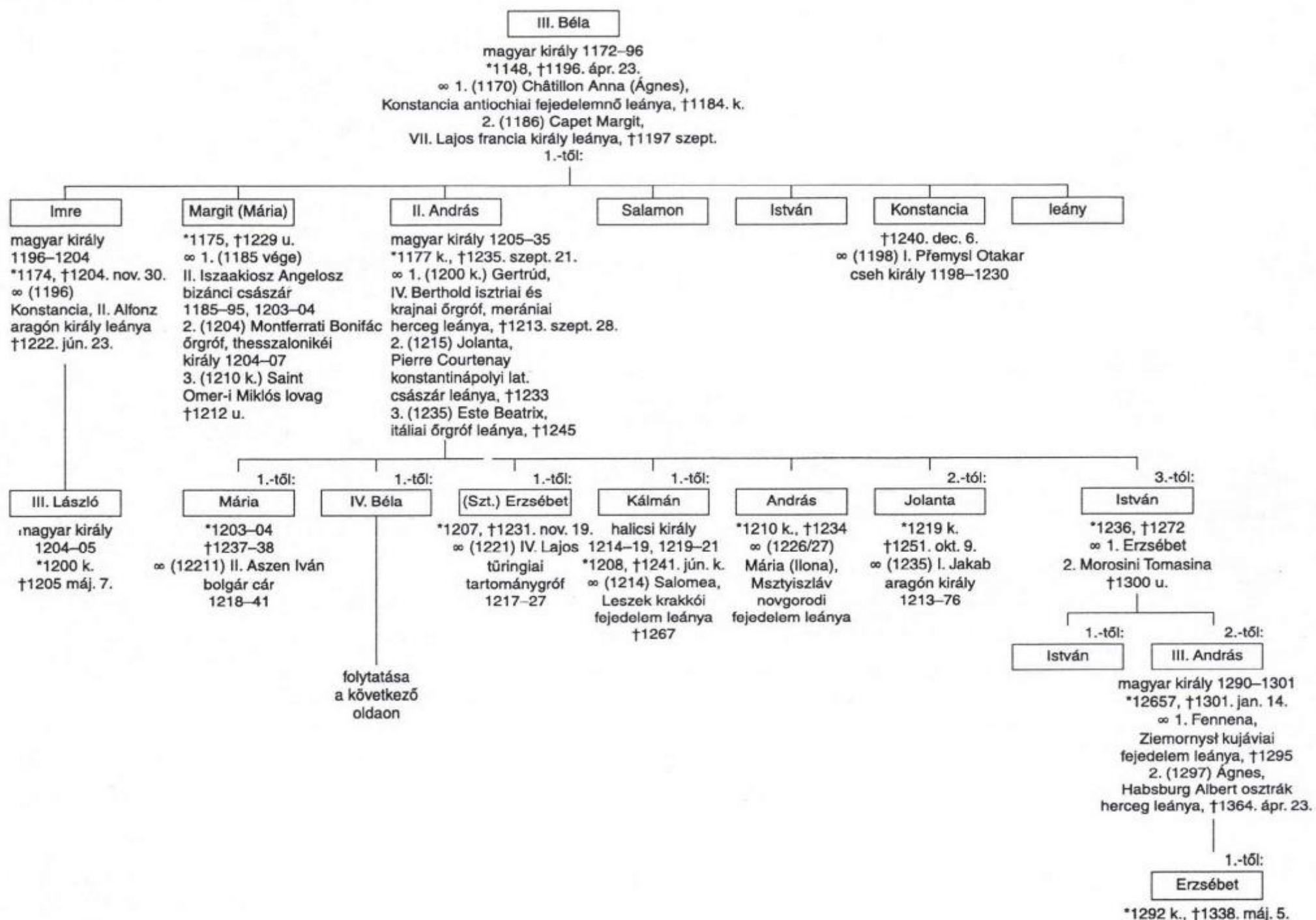
III. Béla pénzei (Magyar Nemzeti Múzeum)

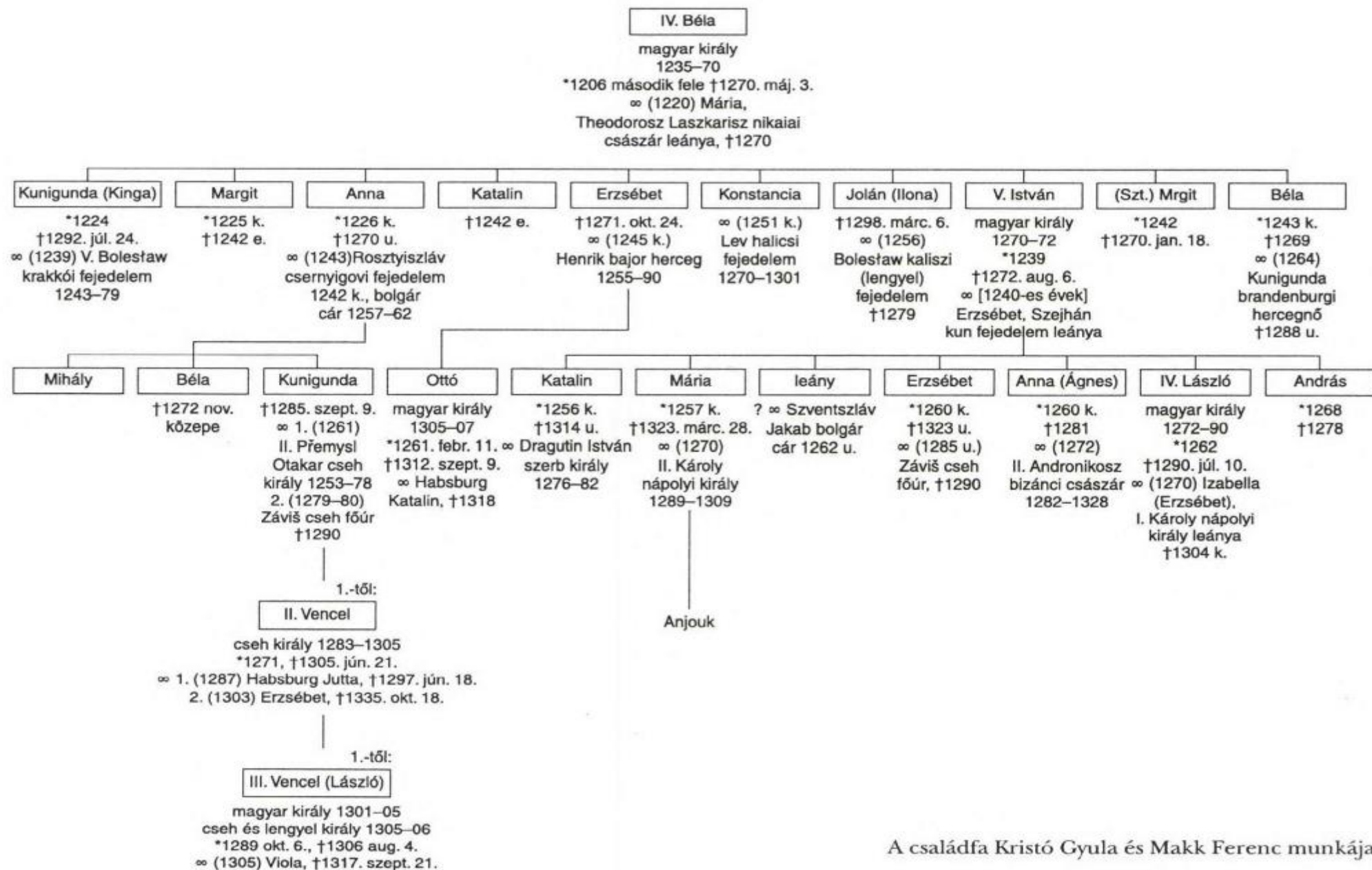
AZ ÁRPÁDOK CSALÁDFÁJA

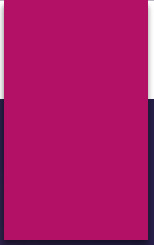

3.

Rendiség kialakulása

Melyek azok a tényezők, amelyek az új államforma létrejöttéhez vezettek?

A királyi
birtokszervezet
felbomlása.

A királyi
vármegyék
eladományozása.

A királyi tekintély
romlása.

A tartományúri
hatalom
megerősödése.

Az
adományrendszer.

Az új pénzügyi
politika
bevezetése.

A gregoriánus
állameszme
terjedése

A rendek fogalma és tagozódása

A rendek definíciója szerint **a feudális társadalom azon elemeit tömöríti, amelyek lényeges vonásokban azonos jogállásúak és örökletesen kiváltságoltak.**

Négy rendet különböztetünk meg:

1. Papság:

- Rendelkeztek immunitással, a holtkéz jogával, valamint ítélkezési kiváltsággal.

2. Bárók / Főurak:

- Céljuk az immunitás és a bíraskodási jog megszerzése volt. Küzdöttek a politikai pozíciókért és a királyi apparátus hatalmi csomópontjainak ellenőrzéséért.

3. Nemesség:

- Fokozatosan szereztek maguknak jogokat.

4. Polgárok:

- Latin elnevezésük *Civites*.

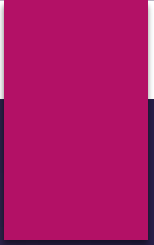
Az államszervezet felépítése a rendi korban

- ▶ Az államszervezet csúcsán a **Király** áll, mellette pedig megjelenik az **Országgyűlés**.
- ▶ A hatalomgyakorlás és közigazgatás főbb szintjei:
 - ▶ **Központi igazgatás:** A Királyi tanács, a Nádor, az Erdélyi vajda, a Főkancellár (Kancellária), a Titkos kancellár és a különböző bánok (horvát-szlavón, szörényi, dalmát) alkotják a felső vezetést.
 - ▶ **Vármegyei szint:** A Főispán alatt az Alispán, majd a Szolgabíró helyezkedik el. A vármegyei döntéshozatal szerve a Közgyűlés.
 - ▶ **Városok:** A Szabad királyi városok élén a városbíró (polgármester) áll, szerveik a Városi tanács és a Külső tanács.
 - ▶ **Különleges közigazgatási egységek:** Megjelennek a Kun székek és a Kun székkapitányok.

Játszunk!

Kahoot link:

<https://play.kahoot.it/v2/?quizId=5603b119-5a06-4461-a347-82e518377b62&hostId=9a4176fe-94ce-477d-a066-d54e0ca0cf78>

Köszönöm szépen
a figyelmeteket!

**Sok sikert
kívánok az
érettségi
vizsgához!**

Hasznos linkek a felkészüléshez:

- ▶ <https://www.youtube.com/@BornemiszaPéterGimnázium>
- ▶ <https://www.youtube.com/@TttsGbr>
- ▶ <https://erettsegifeladatkereso.oktatas.hu/kezdolap>
- ▶ https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/2026/vizsgaidopontok_2026maj_jun.pdf
- ▶ https://dload-oktatas.educatio.hu/erettsegi/nyilvanos_anyagok_2026tavasz/7001_tortenelem_em_szob_tematika_2026maj.pdf
- ▶ https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2024/tortenelem_2024_e.pdf